

Gezond leven tussen bloemen, bollen en bomen

Een stijging van de brede welvaart in de hele regio

De inwoners in de sierteeltregio staan voor grote uitdagingen. Druk op de gezonde leefomgeving, de stagnerende arbeidsmarkt en de kwetsbare positie van arbeidsmigranten zorgen voor lagere brede welvaart en zetten de kwaliteit van leven in onze regio onder druk. Met de Regio Deal zetten we in op een duurzame arbeidsmarkt, een inclusieve samenleving en een gezonde leefomgeving. Innovatie en samenwerking staan hierbij centraal. Zo zorgen we voor een veilige, bloeiende en gezonde regio, nu en in de toekomst.

Onze regio bestaat uit de Duin- en Bollenstreek, het gebied rond Aalsmeer en de kernen rond Boskoop waar de bloemen-, bollen- en boomteelt de identiteit van de streek al eeuwenlang bepaalt.

Een bloeiende regio met grote, complexe en urgente opgaven

Uit de Monitor Brede Welvaart van het CBS blijkt dat onze regio op veel punten gemiddeld scoort. In de helft van onze regio zijn inwoners echter fors minder tevreden met hun leven. En als we inzoomen op specifieke groepen inwoners zien we dat vooral jongvolwassenen, (arbeids)migranten en mensen met een lage(re) opleiding in een kwetsbare positie verkeren. Ook loopt de economische groei in onze regio ver achter op de rest van Nederland. Druk op de gezonde leefomgeving, de stagnerende arbeidsmarkt en de kwetsbare positie van arbeidsmigranten zorgen voor lagere brede welvaart en zetten de kwaliteit van leven in onze regio onder druk, nu en in de toekomst.¹ Met deze Regio Deal lichten we drie opgaven uit die voor onze inwoners echt het verschil maken in hun kwaliteit van leven.

Samen wonen: gezondheid van onze inwoners staat onder druk

Gezond en prettig leven begint bij een gezonde leefomgeving. Die staat in onze regio fors onder druk. Dit komt onder andere door het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen en kunstmatige meststoffen. Het intensieve karakter van

de sierteelt (als onderdeel van de top-sector tuinbouw en uitgangsmaterialen) in onze regio maakt dat de kwaliteit van de leefomgeving sterk verband met de regionale economische ontwikkeling. De kwaliteit van het oppervlaktewater is in onze regio onvoldoende. Dit heeft nu en in de toekomst gevolgen voor de gezondheid van onze inwoners. Onze inwoners maken zich daarom zorgen over hun gezondheid. Hoewel een direct verband tot nu toe niet wetenschappelijk is aangetoond, bestaat uit internationale studies de indruk dat bijvoorbeeld de ziekte van Parkinson vaker voorkomt in de Duin- en Bollenstreek. Daar doet het RIVM nu nader onderzoek naar.² Advies van de GGD benadrukt de noodzaak om te werken aan betere leefomstandigheden voor de gezondheid van onze inwoners.³

Daarnaast hebben we een grote opgave op het gebied van biodiversiteit en klimaatadaptatie. Hierbij gaat het om de beschikbaarheid, kwaliteit en veiligheid van zoet- en drinkwater in de regio. Verzilting is in toenemende mate een probleem en bedreigt de natuur en de teelt.⁴ Zonder extra maatregelen en een innovatievere aanpak voldoen we niet aan de Kaderrichtlijn Water en komt ook

de beschikbaarheid van voldoende water onder hoge druk te staan. Periodes van hitte, droogte en hevige neerslag komen vaker voor.⁵ Deze kunnen leiden tot schade aan gebouwen, wegen, voorzieningen, natuur en landschap in onze regio.⁶ Vanaf 2030 hebben we, met ongewijzigd beleid, in onze regio te maken een drinkwatertekort.⁷ We hebben innovatieve oplossingen nodig (*'nature based'*) om ziekte en uitstoot te verminderen en de staat van water en bodem te verbeteren.

De te lage waterkwaliteit en -kwantiteit raakt de gezondheid en gezonde leefomgeving van onze inwoners via de lucht, het water en de bodem. Onder andere door het eten van groente en fruit uit eigen tuin en door wonen en recreëren in en langs open water en in onze natuurgebieden. Water staat aan de basis van het ecosysteem en daarmee bedreigt het rechtstreeks de brede welvaart. De vraag is of deze regio zonder wijzigingen nog een veilige delta is voor economische ontwikkeling en duurzaam verdienvermogen.

In onze regio ligt een groeiend aantal percelen braak en komen panden leeg te staan, die voorheen werden gebruikt voor het telen en verwerking van bloemen, bomen en bollen. Die percelen raken in verval en zijn kwetsbaar voor ongewenst en ondermijnd gebruik.

De omvang van deze percelen bedraagt zeker enkele honderden hectaren. Verrommeling en verpaupering is nu al aan de orde. Dit nodigt uit tot illegale en ondermijnende praktijken. Door economische, financiële, juridische en beleidsmatige belemmeringen lukt het ons onvoldoende op eigen kracht om deze stukken grond te herontwikkelen. Daarmee komt kostbare ruimte in onze regio niet beschikbaar, daar waar zoveel vraag is naar bijvoorbeeld woningbouw.

Samen werken en leren: regionale arbeidsmarkt stagneert

We hebben in onze regio structureel te weinig personeel. Zowel het aantrekken van voldoende als het behouden van (gekwalficeerde) werknemers passend bij de behoefte van de regio is een urgente opgave. Mensen zijn ons belangrijkste kapitaal. Vooral beroepen die onmisbaar zijn voor de regio – zoals monteurs, installateurs en productieplanners – hebben te weinig menskracht.⁸ Onze arbeidsmarktpopulatie kent relatief veel praktisch opgeleiden⁹ en beroepsgeschoolden. Die sluit niet altijd aan bij de vraag.

In een aantal gemeenten in onze regio staan er hierdoor bovengemiddeld veel mensen aan de kant.¹⁰ Dat gaat gepaard met armoedeproblematiek, schulden en ongelijke kansen voor hen en hun kinderen. Dat arbeidsmigranten nu zowel

¹ Tammens, E. (2022, Oktober 11). *Regionale economische groei 1995-2019*. CBS

² RIVM, Haalbaarheid van onderzoek naar blootstelling aan bestrijdingsmiddelen en de gezondheid van omwonenden.

³ GGD Hollands Midden (2024) Achtergrondinformatie bestrijdingsmiddelen bij open teelt

⁴ Blekker, A. (2021). *Cijfermatige onderbouwing RIVM - Langetermijn Verkenning Stikstofproblematiek*. RIVM

⁵ Van Oldenborgh, G. (2018, Januari 17). *Trends in weerextremen in Nederland*. KNMI.

⁶ Hoogheemraadschap Rijnland, (2022) De Blauwe Lens op de Duin- en Bollenstreek en op het Groene Hart

⁷ RIVM, 2023, Waterbeschikbaarheid voor de bereiding van drinkwater tot 2030 – knelpunten en oplossingsrichtingen

⁸ UWV, 2022, Regio in Beeld Holland Rijnland

⁹ CBS, Monitor Brede Welvaart

¹⁰ CBS, Monitor Brede Welvaart

seizoenswerk als permanente banen vervullen geeft aan dat we in deze regio moeite hebben om enerzijds voldoende mensen te vinden, en anderzijds voldoende gekwalificeerde mensen.

Door bevolkingskrimp en vergrijzing hebben we zeker de komende 15 jaar nog een tekort aan arbeidskrachten, met name beroepsgeschoolden. Dat wat bedrijven en onderwijsinstellingen nu al doen om nieuwe ‘aanwas’ te krijgen, is niet voldoende om het groeiend aantal vacatures te vervullen. We hebben praktisch opgeleiden nodig met kennis van robotisering, automatisering, innovatieve techniek, nieuwe wijze van telen, groen ondernemerschap, ecologie en watermanagement om nu en in de toekomst te kunnen blijven werken in de regio. Bestaande werkwijzen en systemen in onderwijs- en arbeidsmarkt kunnen dit urgente probleem niet oplossen.

Samen leven: arbeidsmigratie en druk op brede welvaart

Arbeidsmigranten vormen een belangrijk aandeel in de arbeidskrachten in onze regio. In 2019 werkten in totaal 40.000 arbeidsmigranten in onze regio en dit aantal groeit naar 62.000 in 2030. We zijn in veel sectoren in onze regio van deze werknemers afhankelijk. Denk aan de logistiek, metaalindustrie, voedselverwerkingsindustrie en sierteelt.

De problemen van en door de vestiging van deze groep mensen nemen

toe, zoals verkamering in de wijken van onze dorpen en steden, slechte woon- en werkomstandigheden, overlast, dakloosheid, discriminatie, sociaal isolement en gebrek aan toegang tot onderwijs, zorg en sociale voorzieningen. Dit heeft effect op de leefbaarheid in de wijken en dorpen van de andere inwoners. Arbeidsmigranten staan in onze regio hoog in de statistieken van ervaren overlast en incidenten op het gebied van openbare orde en veiligheid (messteekincidenten, huisuitzettingen, openbare dronkenschap).

Door gebrek aan inschrijving in de BRP is er beperkt zicht op waar arbeidsmigranten verblijven, waar zij werken, de kwaliteit van de huisvesting en de toegang tot noodzakelijke voorzieningen. Sommige werkgevers en uitzendbureaus misbruiken de kwetsbare positie van de arbeidsmigrant. Daarbij is het onduidelijk waar de verantwoordelijkheid van werkgevers (inclusief uitzendbureaus) voor deze groep arbeidsmigranten eindigt en waar die van de gemeente begint. Gemeenten hebben formeel geen zorgplicht (en budget) voor de doelgroep arbeidsmigranten maar ervaren wel de problemen die deze doelgroep met zich meebrengt. Hierdoor vallen te veel arbeidsmigranten tussen wal en schip en staat de leefbaarheid op tal van plaatsen onder druk. In veel gevallen worden arbeidsmigranten nog als tweederangsburgers behandeld en is er van volwaardig

samenleven met andere inwoners in veel gemeenten geen sprake.¹¹ Omdat het Nederlands beleid versnipperd is en te weinig focus kent op brede welvaart,

is een samenhangende aanpak nodig van Rijk, regio, onderwijsinstellingen en werkgevers.¹²

Urgentie: het doorbreken van de neerwaartse spiraal

De brede welvaart in onze regio bevindt zich in een neerwaartse spiraal: de kwaliteit van wonen, werken en leven staat onder druk.

Om deze neerwaartse spiraal om te buigen tot een opwaartse, is een forse impuls nodig. Enerzijds is het de verantwoordelijkheid van de ondernemers om de noodzakelijke transformatie door te voeren. Tegelijk komt door de versnipperde verantwoordelijkheid voor delen van dit beleid bij de verschillende overheden en tal van andere partijen een eenduidige en krachtige aanpak vanuit de bestaande verdeling van taken en bevoegdheden niet tot stand. Bij ondernemers

leidt het tot onzekerheid en een terughoudende investeringsbereidheid. Ook landen beleidslijnen van verschillende ministeries, provincies, hoogheemraadschap en gemeenten vaak niet gelijk en synchroon in onze regio. Voor ons is een Regio Deal het aangewezen instrument om dit te doorbreken. Dit gaat ons helpen in het aanpakken van de complexiteit van de opgaven, het creëren van samenhang tussen rol, verantwoordelijkheid en expertise van het Rijk, provincies, de regio, het hoogheemraadschap, de gemeenten en de partners. Dit vraagt om versterking van de quadruple helix samenwerking. De Regio Deal is een noodzakelijke aanjager van deze ontwikkeling en dient daarmee als vliegwiel om partijen met één focus en dezelfde doelen bij te laten dragen aan de brede welvaart in onze regio.

¹¹ Commissie Roemer (2020), Geen tweederangsburgers.; Ministerie SZW (2023): Drie jaar na Roemer

¹² Adviesraad Migratie (2024), Afgewogen arbeidsmigratie, gericht arbeidsmigratiebeleid voor brede welvaart

Streefbeeld: stijging van de brede welvaart in de hele sierteeltregio

Met deze Regio Deal willen we dat de brede welvaart voor alle inwoners in de sierteeltregio toeneemt. We richten ons specifiek op een gezonde leefomgeving voor alle inwoners, een regionale arbeidsmarkt waar we samen leren en werken en waar arbeidsmigranten en praktijkgeschoolden zich welkom en gewaardeerd voelen.

De inwoner van de sierteeltregio voelt zich verbonden met het karakteristieke landschap van bloemen-, bomen- en bollenvelden. Een regio die rijk is aan tradities, zoals hetjaarlijkse bloemencorso. Deze karakteristieken houden we in ere terwijl we als regio volop innoveren. We hebben duurzame waardeketens in onze regio. We wegen alle ontwikkelingen op het gebied van wonen, werken, leven en recreëren af tegen de impact op de kwaliteit van leven voor onze inwoners nu en in de toekomst. Onze inwoners participeren zelf volop in de keuzes die we maken. Jong en oud werkt samen aan nieuwe technieken en verdienmodellen en onze inwoners genieten van de bloemrijke en hoogwaardige natuurgebieden en landschappen en profiteren van gezondere lucht, water en bodem.

Samen wonen: een gezonde en groene regio

Een leefomgeving die gezond en veilig is en uitnodigt tot gezond gedrag zoals bewegen en ontmoeten, is niet alleen prettig om in te wonen, maar levert ook

veel gezondheidswinst op zoals een betere mentale gezondheid en minder kans op hart- en vaatziekten, overgewicht en diabetes.

Onze inwoners wonen in een landelijk gebied, met veel ruimte voor water en groen. Inwoners en bezoekers recreëren in ons unieke open landschap. De biodiversiteit in onze parken, landschappen en buitengebied neemt toe. We hebben in onze regio kennis en kunde om onze leefomgeving op een duurzame manier te vergroenen.

Onze regio levert mooie bloemen, bollen en bomen zonder negatieve invloed op bodem en water en een positieve invloed op biodiversiteit. Zo is onze bloementeeltnagenoeg vrij van bestrijdingsmiddelen. Bij de teelt spelen we slim en tijdig in op de gevolgen van klimaatverandering.

Omdat we milieubewust telen is en blijft de kwaliteit van het water in onze sloten, plassen en vaarten op orde. Het water dat we gebruiken, de lucht die we inademen en de grond die we bewerken is schoon. We maken de juiste keuzes in ons watergebruik. Teeltgebieden hebben hun eigen wateropslag, zodat huishoudens het gezuiverde water kunnen gebruiken waarvoor het is bedoeld: als drinkwater.

Percelen die voorheen werden gebruikt voor het telen van bloemen, bollen en

bomen worden nu benut voor woningbouw, natuur of recreatie. We maken slim gebruik van de ruimte die zeer schaars is in de Randstad. De kwaliteit van de omgeving is fors toegenomen en inwoners voelen zich veilig en prettig.

Samen leren en werken: een innovatieve regio met voldoende werk

Dankzij experimenteerruimtes en nieuwe passende opleidingen en certificaten leiden we een nieuwe generatie vakmensen op en krijgen ondernemers concrete oplossingen voor 'groene' uitdagingen, bijvoorbeeld voor het bevorderen van biodiversiteit, het creëren van gesloten kringloopssystemen en het ontwikkelen van nieuwe groene verdienmodellen.

Binnen de regionale arbeidsmarkt sluiten vraag en aanbod goed op elkaar aan. Kwetsbare mensen zonder werk krijgen de juiste begeleiding, zodat zij volwaardig kunnen deelnemen aan de maatschappij. Jongeren kunnen in onze regio allerlei verschillende opleidingen volgen. Na hun studie kunnen ze hier ook een passende baan vinden. Dat geldt ook voor inwoners die van baan willen wisselen. Zij weten hoe ze dat moeten aanpakken en vinden vervolgens in onze regio een baan die bij hen past. We hebben hier voldoende uitdagende banen en voldoende arbeidskrachten, met kennis en vaardigheden die we in onze regio goed kunnen gebruiken. En waar mogelijk verlichten we het werk door gebruik te maken van robots.

We zijn koplopers op het gebied van kennis en nieuwe technologie: we ontwikkelen

zelf nieuwe kennis en technieken en passen deze toe. En we hebben voldoende talent en vakmensen in de regio om deze methoden verder te brengen. Zo wordt er wereldwijd gebruikgemaakt van onze duurzame, bestrijdingsvrije teeltmethoden. We benutten alle kennis in en nabij onze regio, zoals van het Leiden Bioscience Park, TU Delft en de Erasmus Universiteit. Ook de internationaal befaamde kennis van de Wageningen University betrekken we in onze ontwikkeling.

Samen leven: een regio met kwaliteit van leven voor iedereen

Iedereen die in onze regio woont heeft een passende en prettige woning, dichtbij werk. Alle arbeidsmigranten – of ze hier nu kort of lang zijn – staan geregistreerd bij de gemeente. Ze hebben een prettige woning en goede werkomstandigheden, spreken de taal, hebben toegang tot onderwijs, zorg en andere sociale voorzieningen, en zijn onderdeel van onze samenleving. Het aantal geweldsincidenten neemt af en de veiligheid verbetert doordat arbeidsmigranten zich met de samenleving verbonden voelen en weten waar zij terecht kunnen.

In de hele regio gelden dezelfde kwalitatieve eisen voor huisvesting en zorg voor integratie. We creëren een standaard voor alle arbeidsmigranten werkzaam in de regio, doordat we een integrale en een gezamenlijk aanpak hebben ontwikkeld. Hierdoor komen hoogwaardige huisvesting en voorzieningen binnen bereik van arbeidsmigranten en andere huishoudens die gebaat zijn bij beschikbare, adequate huisvesting.

Samenwerken aan een duurzame, innovatieve en inclusieve regio

Onze regionale opgave vraagt om een samenhangende aanpak waarmee we een gerichte impuls kunnen realiseren op de leef-, woon-, en werkomstandigheden van onze inwoners.

Met de Regio Deal werken we aan de samenhang tussen de regionale economische ontwikkeling en de woon-, werk- en de leefomgeving, zoals in het regeerprogramma is opgenomen. Onze economische ontwikkeling is sterk verwerven met de eeuwenoude bloemen-, bollen- en boomteelt in onze regio. Deze verwevenheid zien we terug in bijna alle sectoren van onze economie en het

sociaal-culturele leven in onze regio. Het is een ecosysteem dat diep geworteld is in het karakter van onze regio en tevens functioneert als identiteitsdrager. Alleen door als Rijk, provincies, regio, gemeenten, bedrijven, onderwijs en inwoners nauw samen te werken kunnen wij de uitdagingen van onze regio écht aanpakken. Onze aanpak bestaat uit drie pijlers:

- 1 Samen wonen: groen en gezond leven**
- 2 Samen leren en werken: vakkennis en voldoende ontwikkeling**
- 3 Samen leven: grip op betere kwaliteit van leven voor arbeidsmigranten**

Deze pijlers staan niet op zichzelf. Ze staan in verbinding met elkaar én versterken elkaar. Onze regio leunt voor een deel op arbeidsmigranten - dit is op de lange termijn geen duurzaam arbeidsmodel. We moeten dus op zoek naar andere werkwijzen. Tegelijkertijd blijven we de op de korte en middellange termijn nog afhankelijk van werknemers uit het buitenland. Voor hen moet het leven in Nederland óók goed geregeld zijn. Brede welvaart is hierbij voor ons het nieuwe beleidskader, zoals recent ook door de Adviesraad Migratie verwoord.

Aan de andere kant hebben wij een impuls nodig richting meer technisch geschoolde werknemers en een betere verbinding met de kennisclusters, om de doorontwikkeling van de sierteeltregio mogelijk te maken. Innovatie staat daar-

bij centraal. Het huidige werk in de regio is lang niet altijd uitdagend en aantrekkelijk genoeg voor jongeren die in onze regio zijn opgegroeid.

Aanpak sluit aan op beleid van medeoverheden

Onze aanpak versterkt het ingezette rijksbeleid en sluit aan op het regeerprogramma. Wij hebben nadrukkelijk aandacht voor regionale economische ontwikkeling in relatie tot een aantrekkelijke woon-, werk-, en leefomgeving. De beweging die we willen maken sluit aan bij de onderstaande ambities, beleidsdoelen en beleidskeuzes.

Samen wonen: groen en gezond leven

- Kaderrichtlijn Water (IenW)
- Deltaprogramma 2025 (IenW)
- Nationaal Waterprogramma 2022-2027 (IenW)
- Nationaal Programma Circulaire Economie (IenW)
- Nationaal Milieuprogramma (IenW)
- Missie gedreven topsectoren- en innovatiebeleid (EZK)
- Agenda Natuurinclusief 2.0 (LVVN)
- Gezonde groei, duurzame oogst (LVVN)
- Klimaatadaptieve landbouw (LVVN)
- Perspectief voor agrarisch ondernemers (LVVN)
- Nationale Tuinbouwagenda (LVVN)
- Contourennotitie Nota Ruimte (BZK/VRO)
- Programma Mooi Nederland (BZK/VRO)
- Programmatische aanpak Groen in en om de Stad
- Omgevingsvisie Uitvoeringsprogramma Economie (provincie NH)
- Ruimtelijk voorstel (provincie NH)
- Omgevingsvisie (provincie ZH)
- Groeiagenda Zuid-Holland (provincie ZH)
- Ruimtelijk Voorstel (provincie ZH)

Samen leren en werken: vakkennis en voldoende ontwikkeling

- Werkagenda middelbaar beroeps-onderwijs (OCW)
- Leven Lang Ontwikkelen (OCW)
- Kansrijk opleiden (OCW, SZW)
- Human Capital Agenda Economic Board Zuid-Holland (provincie ZH)

Samen leven: grip op betere kwaliteit van leven voor arbeidsmigranten

- Aanbevelingen rapport-Roemer (SZW)
- Het Interdepartementale Project Arbeidsmigranten (SZW, JenV, EZK, BZK)
- Adviesrapport van de Adviesraad Migratie (SZW)
- Aanpak tegen georganiseerde misdaad ('weerbare sierteelt') (JenV)
- Elke Regio Telt (BZK/VRO)

Samen wonen: groen en gezond leven

Met de Regio Deal zetten we in op het verbeteren van de kwaliteit van water, bodem en natuur in onze regio. We werken hiervoor nauw samen met ondernemers in onze regio en leggen een sterke focus op innovatie. Om te komen tot een groene en gezonde leefomgeving, richten we ons met de Regio Deal op 4 speerpunten met bijbehorende projecten.

1 Betere kwaliteit van water, bodem en natuur

Om de kwaliteit van ons water, bodem en natuur en te verbeteren werken we vanuit de Regio Deal met het waterschap, bedrijfsleven en onderwijsinstellingen aan technologische en sociale innovaties die een positieve impact hebben op klimaat(adaptatie), gezondheid, biodiversiteit, circulariteit, bodem, beschikbaarheid en kwaliteit van (zoet)water en energie.

We ontwikkelen een zoetwaterstrategie voor de hele regio. Met dit plan richten we ons op schoon en gezond oppervlaktewater, water voor sierteelt en water om te recreëren. Zo werken wij aan regiocertificering. Dit certificeringsinstrument toont aan in hoeverre onze telers goed op weg zijn op het gebied van duurzaamheid. Zo wordt er duidelijk wat de invloed van de bedrijfsvoering is op de biodiversiteit van

het bedrijf en in de omgeving. Door het verzamelen en analyseren van de gegevens per bedrijf kunnen we de inzet van telers voor milieu, klimaat, natuur en landschap monitoren, certificeren en bijsturen. Daarnaast wordt in samenwerking met verschillende kennisclusters het programma 'Remote sensing' verder ontwikkeld, waarbij drones en satellieten in de sierteelt worden toegepast als alternatief voor het gebruik van bestrijdingsmiddelen. Ook onderzoeken we of transitieloketten en innovatiecafés kunnen oprichten, waarmee we duurzaamheid en circulariteit van mkb-bedrijven en de tuinbouwsector stimuleren

2 Meer ruimte voor natuur, recreatie en woningbouw

Om verrommeling in onze regio tegen te gaan en meer ruimte te bieden voor natuur, recreatie of woningbouw werken we in de Regio Deal langjarig samen met overheden, waterschappen en bedrijfsleven om voormalige productiepercelen (en nadrukkelijk geen bestaande productiepercelen) te transformeren. Dit is kostbare ruimte.

Zo vormen we een transformatiefonds en ontwikkelen we experimenten zoals ruilverkaveling 2.0 die leiden tot het slimmer en meer multifunctioneel gebruik van de ruimte.

3 Betere bereikbaarheid van onze natuur

Met de Regio Deal versterken we met het verschillende stakeholders de groen- en waterstructuur en versterken we de leefbaarheid van onze regio. De groenblauwe dooradering vormt de basis voor klimaatadaptatie, vergroening en biodiversiteit. Daarnaast verbinden we de groenstructuur aan een wandel- en fietsnetwerk zodat inwoners en bezoekers op een duurzame en gezonde manier kunnen recreëren in ons landschap.

Zo werken we aan het thematische programma's 'Groen en klimaatbestendig' en 'Versterking van landschappelijke kwaliteiten' en werken we aan een regionale aanpak 'Gezond toerisme'.

4 Handelingsperspectief door programma voor kennisontwikkeling

Klimaatverandering en het verlies aan biodiversiteit stellen onze regio voor forse uitdagingen. Terwijl sommige toekomstbeelden waarschuwen voor ernstige gevolgen, schetsen kennisinstellingen zoals de Wageningen University & Research en Drift hoopvolle toekomstperspectieven voor een duurzaam Nederland. Deze laatste onderzoeken tonen aan dat een toekomstbestendige sierteelt mogelijk is. Dit vraagt om innovatieve verdienmodellen en handelingsperspectieven ontwikkeld door intensieve samenwerking tussen wetenschap, ondernemers en beleidsmakers.

Hiervoor werken we samen met Resilient Delta (TU Delft en de Erasmus Universiteit) en ACCEZ aan een kennisontwikkelingsprogramma waarbij ondernemers handelingsperspectief krijgen voor de doorontwikkeling naar duurzaam en klimaatneutraal werken. Het doel is om in de sierteelt antwoorden te formuleren op de uitdagingen van klimaatadaptatie en biodiversiteitsherstel en hun bijdrage aan het toekomstig verdienvermogen van Nederland samen te laten gaan met een stijging van de brede welvaart in onze regio.

Deze projecten dragen bij aan de Ruimtelijke Koers en de Groeiagenda van de provincies Noord- en Zuid-Holland.

Betrokken partijen:

Provincie Zuid-Holland, Holland Rijnland, hoogheemraadschap Rijnland, Dunea, Unmanned Valley, NL Space Campus, economic boards, greenports, nationaal park Hollandse Duinen, Hollandse Plassen, Groene Hart, Resilient Delta (TU Delft en Erasmus universiteit), Accez.

Hiervoor hebben we van het Rijk nodig...

Kennis en best practices uitwisselen, in ieder geval op het gebied van: bewaken lokale ruimtelijke kwaliteiten in aansluiting op de nationale programma's, nota Ruimte en programma's Mooi Nederland en Gezonde Leefomgeving, innovatie en verduurzaming.

Samen leren en werken: vak kennis en voldoende ontwikkeling

Met dit thema van de Regio Deal zetten we in op de kwaliteit van leren en werken. We zorgen voor een goed functionerende en evenwichtige arbeidsmarkt. Het aanbod van opleidingen en banen sluit aan bij de behoefte van jongeren en werkenden én bij de behoefte die er in de regio is.

Binnen een inspirerende leer- en werkomgeving, kunnen we een sprong maken in innovatie en nieuwe (groene) verdienmodellen. We doen dit in de Green Flower Campus.

Green Flower Campus

De Green Flower Campus wordt een bruikende plek waar ondernemers, leerlingen, docenten, practoren, lectoren, studenten, zij-instromers en werkzoekenden elkaar ontmoeten en inspireren. Zij leren, werken en innoveren zij aan zij en versterken elkaar onderling op praktijklocaties in de sierteeltregio. Docenten, studenten van verschillende opleidingen, ondernemers, practoren en lectoren maken hierbij gezamenlijk het onderwijs van de toekomst. Zo leiden we een nieuwe generatie vakmensen op en krijgen ondernemers direct praktische oplossingen voor hun 'groene' uitdagingen. Hierbij leveren v(mb)o-leerlingen, mbo-, hbo- en wo- en LLO-studenten elk een deel van het antwoord.

In deze campus staat de mens centraal: onze inwoners, hun welzijn en ontwikke-

ling. Een *learning community* ontstaat, waarin steeds betere concrete oplossingen worden gevonden voor bijvoorbeeld het bevorderen van biodiversiteit, het creëren van gesloten kringloopssystemen, het ontwikkelen van nieuwe groene bedrijvigheid en nieuwe groene verdienmodellen. Scholieren, studenten, ondernemers en inwoners weten dankzij de Campus beter hoe ze bijdragen aan gezond water en een gezonde bodem en passen deze kennis toe in de praktijk. Het op deze manier benutten van het potentieel van de samenleving creëert kansen voor diverse achtergronden en het inzicht dat je elkaar allemaal nodig hebt. Dit draagt bij aan gelijkwaardigheid en wederzijds begrip.

We bereiden hiervoor een triple helix-intentieverklaring voor met zo'n 15 innovatieve bedrijven, een aantal op de regio gerichte onderwijsorganisaties zoals Yuverta, mboRijnland en INHolland, NL Space Campus, Royal Flora Holland en de Keukenhof. Fysieke ontmoeting vind bij deze partijen plaats.

In deze inspirerende leer- en werkomgeving werken we concreet aan resultaten die impact hebben op de meest kwetsbare groepen met de volgende doelen:

1 Mensen zonder startkwalificatie begeleiden naar werk

Iedereen is nodig en bijna iedereen kan volwaardig deelnemen aan de

maatschappij. Toch is er een grote groep mensen die lastig werk vindt, bijvoorbeeld vanwege een beperking. Wij geven mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt een extra duwtje in de rug naar waardevol werk.

We laten mensen met een beperking meedoen in de samenleving. Wij doen dit door een mix van opleiding, begeleiding én bemiddeling op maat en waar nodig vervoer naar en aanpassing van de werkplek. Kwetsbare jongeren begeleiden we naar een baan die bij hen past door het bieden van het juiste leer-/werktraject. Wij doen dit samen met het bedrijfsleven en de drie sociale werk- en ontwikkelbedrijven in onze regio: Pantar, Provalu en Rijnvicus.

2 Minder uitval onder vmbo-leerlingen

De jongeren zijn belangrijk voor onze toekomst. We zien een uitdaging in het tegengaan van uitval van kwetsbare jongeren.

Daarom versterken we onze vmbo's vanuit het project Kop op vmbo. We starten een pilot i.s.m. Yuverta en het bedrijfsleven om op alle vmbo's in de regio, passende leerroutes aan te bieden. Deze routes bestaan uit praktijkleren, mbo- en LLO-aanbod.

3 Meer mogelijkheden voor Leven Lang Ontwikkelen

De ontwikkeling van onze inwoners en ondernemers zowel op professioneel als persoonlijk vlak vraagt continue ontwikkeling. Daarom ontwikkelen wij een LLO-aanbod dat past bij de

opgave en behoefte van de streek. De innovaties in de groene sectoren worden hier samen met de grijze sectoren ingevuld.

We ontwikkelen een praktijkgericht trainingsaanbod op het gebied van water, ecologie, bodem, groen ondernemerschap, robotisering en technologie. Zo brengen we met robotiseringskennis het digitaliseren en automatiseren van productieprocessen een stap verder. Innovaties passen studenten in de praktijk toe. Met een certificaat geeft een onderwijsinstelling aan de leerling een erkend bewijs van opgedane kennis en vaardigheden.

Hiervoor hebben we van het Rijk nodig...

- Kennis uitwisseling bij het verbinden van de arbeidsmarkt en het onderwijs, onder meer bij Leven Lang Ontwikkelen (LLO).
- Experimenteerruimte bv lab met regelruimte in beschermende omgeving voor het inzetten van nieuwe technologieën en teeltmethoden en het sneller mogen doorvoeren en toepassen van nieuwe curricula en certificaten.

Deze projecten dragen bij aan: kwaliteit-sagenda mbo's, Human Capital Agenda Zuid-Holland

Betrokken partijen:

Provincie Zuid-Holland, Provincie Noord-Holland, hoogheemraadschap Rijnland, Economic board Duin- en Bollenstreek, Economic Development Board Alphen aan de Rijn, Economic Board Zuid-Holland, Yuverta, mbo Rijnland, INHolland, Lentiz, Keukenhof, greenports, Unmanned Valley, NL Space Campus, Leiden Bioscience Park, Provalu, Rijnvicus, Pantar.

Samen leven: grip op betere kwaliteit van leven voor arbeidsmigranten

We willen de kwaliteit van leven van arbeidsmigranten in onze regio vergroten. Nog te vaak hebben zij te maken met slechte werk- of woonomstandigheden. De vaak slechte werk- en woonomstandigheden van arbeidsmigranten brengen hoge maatschappelijke kosten met zich mee.

De gemeenten in onze regio werken nog onvoldoende met elkaar en met marktpartijen samen om de verschillende problemen als geheel aan te pakken. Gemeenten hebben wel instrumentarium tegen arbeidsuitbuiting of mensenhandel, maar hebben geen zorgplicht (inclusief budget) voor de doelgroep arbeidsmigranten. Wij zien een gat ontstaan bij de sociale inbedding van deze groep in de samenleving. Met de aanpak gericht op arbeidsmigranten ligt de focus op 4 thema's die de zelfredzaamheid, weerbaarheid en kwaliteit van leven van arbeidsmigranten vergroten. Met deze aanpak zijn we een voorbeeld voor andere regio's

1 Betere registratie en inzicht

Onze aanpak begint bij een goed inzicht en grip op de hoeveelheid arbeidsmigranten die in de regio werken, waar ze wonen, hoelang zij blijven en hoeveel doorstromen naar de reguliere woningmarkt (long stay).

Daarom actualiseren wij het Decisio-onderzoek, voor inzicht in arbeidsmigranten in de regio. We rollen de digitale nachtregistratie (voor arbeidsmigranten die korter dan vier maanden in Nederland zijn) uit en werken we aan een uniforme en best practice-inschrijving in de BRP in alle gemeenten in onze regio en sluiten aan bij meerjarig onderzoek onder arbeidsmigranten van het ministerie SZW.

2 Sociale binding en integratie

Arbeidsmigranten vallen tussen wal en schip waar het gaat om sociale binding en integratie.

Daarom lanceren wij de MyIn-foNL-app met relevante informatie voor migranten. We richten twee fysieke Work in NL-punten op (in Holland Rijnland en Groot Amsterdam). We organiseren informatiebijeenkomsten voor arbeidsmigranten. Samen met o.a. FNV en Work in NL, zetten

we een regionaal centrum op - Healthcare for internationals, naar Limburgs voorbeeld - en stroomlijnen wij het aanbod van taalcursussen, met een nadrukkelijke rol voor werkgevers. Structureel overleg met werkgevers en huisvesters en afstemming over hun rol en verantwoordelijkheden is een belangrijk onderdeel.

3 Kwalitatief goede huisvesting

Het realiseren van kwalitatieve huisvesting en bijbehorende voorzieningen voor arbeidsmigranten is de verantwoordelijkheid van bedrijven. Door het formuleren van concreet en helder beleid, goede registratie, heldere en afdwingbare afspraken met bedrijven en een grotere inzet op handhaving, kunnen we een verschil maken.

Zo leggen wij minimale eisen voor huisvesting, minimale beheersafspraken en verdere plichten van de werkgever en/of huisvester (bijvoorbeeld meewerken aan het inschrijven bij de BRP) vast in een regionaal kwaliteitskader. We gebruiken de effectenrapportage bij nieuwe bedrijvigheid om de inzet van het aantal arbeidsmigranten bij bedrijfsvestiging (of grootschalige uitbreiding) inzichtelijk te maken.

4 Controle en handhaving

In onze regio is geen ruimte voor malafide partijen en partijen die criminele activiteiten ontplooiën. Daarnaast is het nodig om de gemaakte afspraken, regels en kwaliteitseisen te kunnen controleren en handhaven.

Om het waterbedeffect te voorkomen in de regio, maken wij regionale afspraken over handhaving en werken wij toe naar een integraal regionaal handhavingsteam. We zetten een regionaal register malafide partijen op. Het project Weerbare Sierteelt versterkt de aanpak van georganiseerde criminaliteit en uitbuiting van werknemers door proactief werkgevers en werknemers te informeren (weerbaar maken tegen malafide uitzendbureaus en huisvesters).

Betrokken partijen:

Weerbare Sierteelt (RIEC, Douane, Politie, belastingdienst, openbaar ministerie, Royal Flora Holland), arbeidsmarktregio's Holland Rijnland en Groot-Amsterdam, FNV, Work in NL.

Hiervoor hebben we van het Rijk nodig...

Kennis, juridische routes voor o.a. sluitende registratie en best practices, in ieder geval op het gebied van de maatregelen van het aanjaagteam Bescherming arbeidsmigranten van het ministerie SZW en het ondersteuningsprogramma Arbeidsmigranten van de VNG.

Begroting

In totaal liggen er plannen voor een periode van 2025 – 2029 met een totale begroting van circa € XXX. Bedrijfsleven, maatschappelijke organisaties en overheden zijn bereid een bedrag van € XXX te investeren. Deze rijksbijdrage van € XXX zorgt voor integrale plannen voor verbetering van de brede welvaart, een versnelling en opschaling van projecten en borgt de samenwerking. De inzet van middelen is evenwichtig verdeeld over de drie pijlers.

Pijler	Totaalbudget	Som van bijdrage regionale partners	Som van cofinanciering rijksoverheid
1	€	€	€
2	€	€	€
3	€	€	€
Kennisontwikkelingsprogramma	€	€	€
Eindtotaal	€	€	€

Onze organisatie: nu én in de toekomst

De afgelopen jaren zijn we in onze regio intensiever gaan samenwerken. We weten elkaar (op ambtelijk en bestuurlijk niveau) steeds beter te vinden. En we trekken vaker op met maatschappelijke partners, onderwijsinstellingen en bedrijven, de greenportorganisaties en de economic boards in onze regio. De samenwerking met de provincies is geïntensiveerd. De aanvraag voor de Regio Deal hebben we eveneens samen opgepakt. We zetten samen de schouders eronder.

Sturing en governance

De **stuurgroep** is nadrukkelijk triple helix samengesteld met vertegenwoordigers van gemeenten, onderwijsinstellingen en ondernemers. Onze propositie is nadrukkelijk ontwikkeld met en ondersteund door onze triple helix-partners. De stuurgroep beslist namens alle partijen om middelen uit de rijksbijdrage toe te kennen aan projecten, hiermee te sturen op prestaties, hierop te monitoren en de verantwoording naar het Rijk te organiseren. Door intensief samen te werken zorgen we voor brede en langdurige betrokkenheid van niet-overheidspartijen bij de regio. Deze programmaorganisatie is gekoppeld aan de regio Holland Rijnland waar we gebruiken maken van de bestaande governance. Dit zorgt ervoor dat op alle

terreinen adequate capaciteit en kennis beschikbaar is ook voor bedrijfsvoeringsaspecten (financieel en juridisch). Deze regionale samenwerking zorgt er ook voor dat de raden en colleges van de verschillende gemeenten in de regio betrokken zijn.

Betrokken zijn én blijven

Door de samenwerking vorm te geven vanuit dit regionale verband, met de gemeenten die hieraan grenzen, leggen we de samenwerking voor gedeelde opgaven in de sierteeltregio voor de lange termijn vast. Dit zorgt ervoor dat we ook na afloop van de Regio Deal blijven werken aan onze gezamenlijke ambities en dat we onze middelen duurzaam inzetten. De inzet voor deze Regio Deal is door de deelnemende gemeenten vastgelegd in de recent vastgestelde Regionale Investeringsagenda van Holland Rijnland (2024).

Uitvoering in programma-organisatie

We werken met een **programma-organisatie** met vertegenwoordigers van de deelnemende gemeenten, onderwijsinstellingen, ondernemers en greenportorganisaties. We organiseren coördinatoren per pijler en het programma staat onder leiding van een programmamanager vanuit de overheden. Onze programma-organisatie zorgt voor de uitvoering in de planperiode van

2025 tot en met 2027 en zorgt voor de gezamenlijke communicatie, de financiële verantwoording, monitoring en advisering aan de Stuurgroep.

Betrokkenheid bewoners

Vanuit het sociale karakter van onze Regio Deal betrekken we inwoners actief binnen alle pijlers. Zij worden actief betrokken bij projecten die zijn gericht op het verbeteren van hun woon-, leef-, en werkomgeving. Zo gaan we actief aan de slag met een gebiedsproces in Boskoop om met inwoners samen te werken aan de verbetering van opgaven die de kwaliteit van leven onder druk zetten. Periodiek ontvangt de stuurgroep advies van een divers samengestelde groep mbo-scholieren, jonge inwoners en ondernemers en arbeidsmigranten die voor langere tijd aan de regio zijn verbonden. Zij kijken vanuit hun belevingswereld naar de projecten en vertellen ons of we (nog steeds) het juiste doen voor onze inwoners. Zo blijven we scherp vanuit onze inwoners zelf op onze bijdrage aan de kwaliteit van leven in onze regio.

Partners

Onze aanvraag voor deze Regio Deal is mede ontwikkeld en ondersteund door de provincies Zuid-Holland en Noord-Holland, het hoogheemraadschap van Rijnland, Resilient Delta, mbo-scholen Yuverta en mboRijnland, het regionale bedrijfsleven inclusief ondernemers vertegenwoordigd in de Economic Board Duin- en Bollenstreek, Stichting Greenport Duin- en Bollen-

streek, Economic Development Board Alphen aan de Rijn, Stichting Greenport Regio Boskoop en Stichting Greenport Aalsmeer. Onze coalitie van partners is krachtig en beschikt als collectief over de doorzettingsmacht om na de periode van de Regio Deal de aanpak voort te zetten. Wat door de Regio Deal als vliegwiel op gang wordt gebracht en aangejaagd wordt daarmee omgezet in een duurzame aanpak naar de toekomst.

Leren van andere regio's

De Regio Deal-aanpak is al enkele jaren succesvol in andere regio's. We laten ons in onze aanpak van de drie programmalijnen inspireren door wat andere regio's al in gang hebben gezet. Zo wisselen we kennis en ervaring uit met de Fruitdelta Rivierenland en de Foodvalley en met andere Regio Deals in onder andere de werkplaats Regio Deals van de provincie Zuid-Holland.